

Wijziging van hoofdstuk X
(Departement van Defensie)
van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1968
(Aankoop Leopard-tanks)

MEMORIE VAN TOELICHTING

Nr. 3

Inleiding

Tijdens de behandeling van het ontwerp van hoofdstuk X (Defensie) der rijksbegroting voor het dienstjaar 1969 in de openbare vergadering van de vaste commissie voor Defensie d.d. 24 oktober 1968, heeft de ondergetekende medegedeeld dat voor de vervanging van de bij het 1ste Legerkorps in gebruik zijnde Centurion-tanks de keuze was gevallen op de Leopard-tank (*Handelingen* 1968-1969, blz. K 47).

Bijgaand ontwerp van wet heeft tot doel de vereiste machtiging te verkrijgen om de voorgenomen aanschaffing van het voor die vervanging benodigde aantal Leopard-tanks c.a. te kunnen verwezenlijken.

In deze toelichting zal, nadat aandacht is gegeven aan de thans in gebruik zijnde Centurion-tank, in het kort worden geschetst welke voorbereidingen hebben plaats gevonden om tot een keuze voor diens vervanging te kunnen komen. Vervolgens zullen de gronden waarop tot de keuze van de Leopard-tank is gekomen worden toegelicht. De financieel-economische aspecten van de voorgenomen aanschaffing zullen daarna aan een beschouwing worden onderworpen. Nadat aandacht is geschonken aan de mogelijkheden van een opvoering van het vermogen van dat deel van de Centurion-tanks dat bij het 1ste Legerkorps ingedeeld zal blijven, wordt deze toelichting besloten met een uiteenzetting omtrent de budgettaire voorzieningen welke ten behoeve van de aanschaffing van Leopard-tanks voor 1968 en volgende begrotingsjaren dienen te worden getroffen.

De Centurion-tank

Van de Engelse Centurion middelbare tank, die omstreeks 1945 werd ontworpen, zijn in de jaren 1953 tot 1960 door de Koninklijke landmacht 658 gevechtstanks in het kader van de M.D.A.P.-hulp verworven, waarvan 34 stuks later zijn omgebouwd tot brugleggende tanks en tank-dozers.

De Centurion is oorspronkelijk uitgerust met een 20 pponder kanon. Omdat dit kanon niet onder alle omstandigheden voldoende uitwerking garandeerde werd in 1963 begonnen met de vervanging van het 20 pponder kanon door een modern kanon van 105 mm bij een aantal Centurion-tanks. Door deze verhoging van de vuurkracht was het mogelijk vast te houden aan het oorspronkelijke, uit de „life of type” van een tank van omstreeks 15 jaren voortvloeiende plan de Centurion-tank in het begin der zeventiger jaren te vervangen.

Nadat de Centurion-tank bij de parate divisies van het legerkorps door een nieuw type zal zijn vervangen, zal hij ter beschikking komen voor de mobilisabele 5de divisie. Hoewel taktisch (qua snelheid, acceleratievermogen en actie-radius) niet toereikend voor de parate eenheden, wordt de Centurion-tank met een 105 mm kanon voor de mobilisabele 5de divisie, gezien de taak van deze divisie, voorhands geschikt en aanvaardbaar geacht, echter uitsluitend indien hij voorzien is van een nieuwe motor, waarover in het vervolg van deze memorie nog nader zal worden gesproken.

Voor deze divisie zijn in totaal 275 Centurions met een 105 mm kanon nodig. De ombouw van dit aantal tanks is vrijwel voltooid. Overigens laten de Centurion-tanks in technisch op-

zicht nog weinig of niets te wensen over. Ruim 20 pct. van het bestand heeft nog niet de eerste revisie ondergaan.

In 1963 moest rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat de levering van reservedelen voor de Centurion niet langer dan tot 1966-1967 gewaarborgd zou blijven. Indien het inderdaad zo zou zijn gelopen, zou het nodig zijn geweest de Centurion-tank vóór het einde van zijn „life of type” en derhalve, mede gezien de goede technische staat waarin hij verkeerde, voortijdig te vervangen. Nog in 1963 besloten de Britse producenten echter, omdat ook het Engelse leger de Centurion nog lange tijd in de bewapening zou houden, de aanmaak van reservedelen voort te zetten.

De reserve-delen-positie werd daardoor tot na 1972 gewaarborgd en aan het oorspronkelijke schema van vervanging in het begin van de zeventiger jaren, kon worden vastgehouden. Dit was uitermate welkom, omdat nu de zeer urgente mechanisering van infanterie-, artillerie- en genie-onderdelen van het legerkorps niet behoefde te worden onderbroken.

Voorbereidingen van de vervanging

Voor de toekomstige vervanging van de Centurion-tank bij de parate tankbataljons kwamen in principe 5 tanktypes in aanmerking: de Duitse Leopard-tank, de Engelse Chieftain-tank, de Franse AMX-30, de Zweedse S-tank (alle aan de markt) en de nog in ontwikkeling zijnde Amerikaans-Duitse Post '70 tank of MBT-70. De Leopard-, Chieftain-, AMX-30 en S-tank werden alle aan het einde van de vijftiger jaren ontworpen en kwamen omstreeks 1965 in productie.

In 1963 begon de Koninklijke landmacht met de bestudering van deze tanktypes om een tijdige keuze met het oog op de vervanging van de Centurion-tank in het begin der zeventiger jaren mogelijk te maken. Daarbij bestond in principe grote belangstelling voor de in de ontwikkeling zijnde MBT-70, qua conceptie een tank van de volgende generatie, waarvan met stelligheid werd aangekondigd, dat hij in het begin van de zeventiger jaren in productie zou komen. Om, indien de MBT-70 gekozen zou worden, zo zeker mogelijk te zijn van levering in het begin van de zeventiger jaren, werd in 1965 op de MBT-70 een (niet tot koop verplichtende) optie genomen.

Bij de eerste evaluatie van de 5 kandidaat-tanks bleken de Franse AMX-30 en de Zweedse S-tank te veel af te wijken van de, op taak en operatie-gebied van het 1ste Legerkorps gebaseerde, Nederlandse militaire eisen.

De bestudering van Leopard en Chieftain werd voortgezet; het volgen van de ontwikkeling van de MBT-70 werd geïntensiveerd.

De bestudering van de tanktypes werd in 1968 (van januari tot en met september) afgerond met uitgebreide technisch-tactische beproevingen in Amersfoort en in de Bondsrepubliek (schietproeven). De Leopard-tank en de Chieftain-tank werden daarbij tezamen en vergelijkenderwijs bestudeerd. Eigen beproevingen van de nog steeds in ontwikkeling zijnde MBT-70 konden niet worden uitgevoerd. Wel werden de fabrieksbeproevingen van prototypes gevolgd.

Inmiddels was in 1966 via de Adviesraad Militaire Productie aan de in aanmerking komende Nederlandse industrieën verzocht te bestuderen of en in hoeverre zij aan de productie van een te kiezen tank zouden kunnen deelnemen. Nadat was gebleken dat er voor de Nederlandse industrie technisch daartoe verschillende mogelijkheden aanwezig waren en wel tot ongeveer 60 pct. van de totale tankwaarde, werd in november 1967 een uitnodiging tot prijsopgave gericht enerzijds voor de Leopard-tank aan de Duitse onderneming Krauss-Maffei en aan de N.V. D.A.F. als hoofdaannemer voor de Nederlandse industrie, en anderzijds voor de Chieftain-tank aan de Britse producent en aan dezelfde Nederlandse N.V. Aan de buitenlandse producenten werden prijsopgaven en levertijden gevraagd zowel voor levering uit lopende productie (met en zonder compenserende orders), als voor levering met inschakeling van de Nederlandse industrie voor variërende percentages van de order. Voorts werd ook gevraagd om prijsopgave voor levering volgens een voor de betrokken industrie gunstiger leveringsschema. Deze verschillende prijsopgaven werden medio 1968 ontvangen.

Tegen die tijd was ook duidelijk geworden dat de MBT-70 beslist niet in de eerste jaren na 1970 in serie-productie zou komen. Bij de ontwikkeling hebben zich een aantal problemen voorgedaan, waarvan de oplossing nog geruime tijd zal vergen. Aflevering van de MBT-70 kan thans naar verwachting niet eerder dan in het midden der zeventiger jaren tegemoet worden gezien.

Een zo lang uitstel van de vervanging van de Centurion-tank bij de parate tankbataljons wordt onverantwoord geacht. De verbetering van de tactische eigenschappen van de Centurion-tank geeft ons onvoldoende compensatie voor een zo lang uitstel van de vervanging als van het kiezen van de MBT-70 het gevolg zou zijn.

Daarenboven moet met het oog op andere dringende noodzakelijke materieel-investeringen worden betwijfeld of de MBT-70 voor Nederland financieel bereikbaar zal zijn.

Er waren derhalve nog twee kandidaten over, de Chieftain en de Leopard.

De keuze van de tank

Bij het onderzoek welke tank de voorkeur verdient om de Centurion-tank te vervangen heeft in de eerste plaats voor ogen gestaan, dat het doel van deze aanschaffing is de verhoging van de gevechtswaarde van het 1ste Legerkorps als geheel en van de slagkracht, welke is belichaamd in de tankbataljons, in het bijzonder.

De slagkracht van een tank wordt bepaald door drie soms tegenstrijdige eigenschappen: vuurkracht, beweeglijkheid en bescherming.

De keuze tussen de Chieftain-tank en de Leopard-tank was na de vergelijkende studies en proefnemingen moeilijk, omdat beide tanks over bijzondere kwaliteiten beschikken. Dat ten slotte de Leopard-tank is gekozen vindt zijn oorzaak in het feit, dat de combinatie van vuurkracht, beweeglijkheid en bescherming van deze tank het beste bleek te voldoen aan de Nederlandse eisen, die tevens zijn afgestemd op de geaardheid van het gevechtsterrein, waarin het 1ste Legerkorps naar verwachting onder oorlogsomstandigheden zal moeten opereren.

Daarnaast waren voor de keuze ook overwegingen met betrekking tot de standaardisatie van belang. Standaardisatie in het operationele vlak wordt bevorderd omdat binnen de Noordelijke Legergroep van de N.A.V.O. reeds een Duits en een Belgisch legerkorps met de Leopard zijn of worden uitgerust. Dit vereenvoudigt de samenwerking door de mogelijkheid van uitwisseling van tankeenheden, in oorlogstijd maar ook reeds in vredetijd bij oefeningen in groter verband.

De logistieke voordelen van een dergelijke standaardisatie behoeven nauwelijks nadere toelichting terwijl ook in de opleidingssector zich mogelijkheden tot samenwerking openen welke leiden tot verhoging van de kwaliteit van de opleiding door bredere inbreng van kennis en ervaring. Al deze factoren resulteren uiteindelijk in besparingen op de exploitatiekosten.

De Nederlandse beproevingen hebben uitgewezen dat de Leopard een betrouwbare en weinig onderhoudsintensieve tank is.

Ten slotte is de mogelijkheid van een zeer snelle levering zoals deze zich ten aanzien van de Leopard-tank voordeed een factor van grote betekenis. Aan de dringende wens van N.A.V.O.-zijde om de gevechtskracht van het 1ste Legerkorps op korte termijn te verhogen, kan door deze snelle levering worden voldaan.

Financiële en economische aspecten

Ten behoeve van de modernisering van het tankbestand van het legerkorps is de aanschaffing van 550 tanks voor acht bataljons nodig.

De aanschaffing van dit aantal Leopard-tanks en de aankoop van de benodigde munitie zal met alle bijkomende kosten in totaal een zodanige uitgave vergen, dat dit niet zou passen binnen de tot dusver gemaakte afspraken voor het defensieplafond tot en met 1971. Daarom moest worden voorschoten over te gaan tot bestelling van 415 Leopard-tanks, waarmee zes van de acht tankbataljons kunnen worden uitgerust, met een optie op de resterende benodigde 135 stuks.

Met de aanschaffing van 415 Leopard-tanks, de bijbehorende munitie en alle bijkomende kosten is in totaal een bedrag van f 570 mln. gemoeid. Deze uitgave past wèl in de huidige plandaafspraken.

De budgettaire voorzieningen welke voor deze aanschaffing worden voorgesteld, zijn uitgewerkt in het slot van deze toelichting.

In voren vermeld bedrag van f 570 mln. is een bedrag van f 459 mln. begrepen ten behoeve van de tanks c.a. en f 111 mln. voor de bijbehorende munitie.

Dit bedrag van f 459 mln. is gebaseerd op een versneld afleveringsschema, aanvangende de tweede helft van 1969.

Zoals blijkt uit hetgeen is vermeld onder „voorbereiding van de vervanging” heeft het van meet af aan in de bedoeling gelegen zo mogelijk de Nederlandse industrie de opdracht tot bouw van de nieuwe tank te geven.

De ontvangen offertes hebben echter uitgewezen dat dit qua prijzen op niet te overbruggen verschillen stuitte, hoofdzakelijk veroorzaakt door kleine serieproductie en de, door de Nederlandse industrie te betalen, licentierechten.

Ook de levertijden zouden aanmerkelijk langer zijn dan bij aankoop uit lopende productie, een factor die, gezien de zich ontwikkelende militair-strategische situatie, een belangrijke rol ging spelen.

Het aanhouden van een versneld leverschema zou door de Nederlandse industrie slechts kunnen worden bereikt door het opzetten van een geheel nieuwe productielijn van aanmerkelijk grotere omvang dan aanvankelijk was voorzien.

De te verwachten afbouw van deze productielijn na enkele jaren productie brengt zwaarwegende sociale en economische bezwaren met zich. Door het Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Defensie worden onderhandelingen gevoerd met de Duitse producent van de tanks en de Bondsregering voor het verkrijgen van compenserende orders voor de Nederlandse industrie. Deze onderhandelingen zijn gericht op het verkrijgen van een compensatie ter hoogte van het totale tankorderbedrag door aankoop in Nederland van technologisch hoogwaardige produkten, bij voorkeur geproduceerd door die industrietakken die bij een vervaardiging van tanks in Nederland zouden zijn ingeschakeld.

De ondertekening van het contract zal eerst plaatshebben, indien omtrent de compensatie-orders overeenstemming zal zijn bereikt.

Over de resultaten van de thans nog niet afgesloten onderhandelingen ter zake zal de Kamer te zijner tijd worden ingelicht.

De Duitse leverancier heeft desgevraagd verklaard zijn offertes tot 31 december 1968 gestand te zullen doen.

Indien na die datum tot bestelling zou worden overgegaan moet met een aanzienlijke meerprijs worden gerekend. De

ondergetekende heeft derhalve gemeend in het ontwerpcontract een clause te moeten laten opnemen waarin wordt gesteld dat het contract wordt gesloten onder voorbehoud van goedkeuring door het parlement. Indien het contract, dat de ondergetekende omstreeks 1 december 1968 zou willen aangaan, op grond van vorenbedoeld voorbehoud zou moeten worden ontbonden zal een schadevergoeding aan de leverancier moeten worden betaald, welke oploopt van DM 31 mln. (indien per 1 januari 1969 annulering zou plaatsvinden) tot DM 86 mln. (bij annulering per 1 april 1969).

Ondertekening van het contract tussen 1 en 31 december 1968 doet de data waarop de annuleringskosten verschuldigd zijn evenveel dagen opschuiven als het contract na 1 december 1968 zal worden gesloten.

Modificatie aan de Centurion-tank

De Centurion-tanks die door de Leopard-tanks worden vervangen, komen – zoals hiervoor werd vermeld – ter beschikking voor indeling bij de mobilisabele 5de Divisie. Dit zijn alle „upgunned” tanks. Nu in plaats van 550 nieuwe tanks vooralsnog een aantal van 415 Leopard-tanks zal worden besteld, doet zich voor het huidige de behoefte gevoelen in de komende jaren het aantal tanks dat van een 105 mm kanon moet worden voorzien met 135 te verhogen. De hieraan verbonden kosten zullen rond f 10 mln. bedragen.

Om de Centurion-tank geschikt te doen zijn voor zijn taak in de 5de Divisie, dient hij behalve over een verhoogde vuurkracht ook te beschikken over een vergrote beweeglijkheid, snelheid, acceleratie-vermogen en actieradius. In de nazomer van 1968 zijn proeven gehouden met twee Centurion-tanks waarin van de Verenigde Staten van Amerika verkregen motoren en automatische versnellingsbakken geïmproviseerd waren ingebouwd. Deze proeven hebben een gunstig resultaat gehad. Nadat de mogelijkheden voor inbouw van een of meer andere motoren grondig zullen zijn nagegaan, kan tot ombouw in serie worden besloten.

Budgettaire voorzieningen

Voor de 415 Leopard-tanks wordt voorshands een bedrag van rond f 459 mln. benodigd geacht, in welk bedrag mede zijn begrepen de aanschaffing van de benodigde initiële reservedelen, invoerrechten en belastingen, transportkosten e.d. Voorts is een bedrag van f 111 mln. benodigd voor de bijbehorende munitie.

Genoemde bedragen zijn gebaseerd op de door de leveranciers ingediende offertes.

Voor het doen van betalingen is in het jaar 1968 een bedrag van f 117 mln., waarvan f 8 mln. voor munitie benodigd

Door het opnieuw vaststellen van prioriteiten en rekening houdende met de technische en economische mogelijkheden zijn de aanvankelijke aanschaffingsposten herzien, waardoor het mogelijk is de benodigde gelden vrij te maken.

Het in de begroting 1968 bij artikel 74 – aanschaffing van groot materieel – vermelde maximum bedrag ad f 141 114 000 voor het aangaan van verplichtingen, welke in latere jaren tot uitgaven zullen leiden, wordt door invoering van dit nieuwe project en de herziening van diverse aanschaffingsposten nader vastgesteld op f 503 916 000.

Ter wille van de duidelijkheid en het gescheiden houden van de desbetreffende fondsen is in de specificatie van artikel 74 – aanschaffing van groot materieel – een afzonderlijke post „aanschaffing van Leopard-tanks” ingevoegd.

Tot slot zij vermeld, dat bij de eerstvolgende suppletoire begroting 1968 een herzien overzicht van de verplichtingen zal gegeven worden, waarvoor per ultimo 1968 nog geen begrotingsgelden zijn aangevraagd.

De Minister van Defensie,

W. DEN TOOM.